

18.3.2026

YVV/580/2026

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Tyv@eduskunta.fi

HE 21/2026 vp

Yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle työperäistä hyväksikäyttöä koskevan lainsäädännön muuttamiseksi

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on itsenäinen ja riippumaton viranomainen, jonka tehtävänä on syrjintään puuttuminen ja yhdenvertaisuuden edistäminen. Valtuutetun tehtävänä on myös ulkomaalaisten aseman ja oikeuksien edistäminen. Valtuutettu toimii lisäksi kansallisena ihmiskaupparaportoijana ja naisiin kohdistuvan väkivallan raportoijana, sekä maasta poistamisen täytäntöönpanon valvojana. Yhdenvertaisuusvaltuutetun tehtävistä säädetään yhdenvertaisuuslaissa (1325/2014), laissa yhdenvertaisuusvaltuutetusta (1326/2014) ja ulkomaalaislaissa (301/2004).

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiittää työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaa mahdollisuudesta tulla kuulluksi työperäistä hyväksikäyttöä koskevan sääntelyn muutoksista.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu esittää, että työelämä- ja tasa-arvovaliokunta kirjaa lausuntoonsa, ettei lainsäädännön muutoksella ole tarkoitus kaventaa syrjinnän uhrien oikeussuojaa tai ihmiskaupparikoksen soveltamisalaa, sekä veloitteen seurata muutosten vaikutuksia eri rikostunnusmerkistöjen soveltamiseen sekä uhrien oikeuksiin.

Yleistä esityksestä

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää erittäin kannatettavana tavoitetta vahvistaa rikosvastuuta työvoiman hyväksikäytöstä. Ehdotettujen lainmuutosten tavoitteena

on selkeyttää työperäisen hyväksikäytön rangaistavuuden edellytyksiä sekä kiristää väärinkäytöksistä määrättäviä rangaistuksia.

Työperäiselle hyväksikäytölle ei ole vakiintunutta ja tarkkarajaista oikeudellista määritelmää. Työperäistä hyväksikäyttöä koskevat säännökset ovat nykymuodossaan liukuma työsyrynnästä ja päätyen ihmiskauppaan, riippuen siitä millaiseen asemaan uhri on saatettu ja millaisia keinoja teossa on käytetty. On tärkeää, että lainsäädännössä olevaa liukumaa vahvistetaan, ei vahingossakaan heikennetä lisäämällä aukkokohtia.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää tarpeellisena kiinnittää työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan huomion erityisesti hyväksikäytön uhrien tosiasiallisiin oikeuksiin pääsyyn. Yhdenvertaisuusvaltuutettu esittää huolensa siitä, että ehdotettu sääntely saattaisi joissain tilanteissa heikentää syrjinnän uhrin oikeuksiin pääsyä.

On tärkeää nostaa ehdotuksesta esiin kaksi seikkaa, joilla voi olla merkittäviä vaikutuksia yksilön oikeuksiin pääsyyn ja jotka voivat tosiasiallisesti heikentää suojelun tasoa nykyisestä. Nämä ovat mahdolliset haasteet kiskonnantapaisen työsyrynnän poistuessa rikoslaista sekä törkeän kiskonnan ja ihmiskaupan välisen tunnusmerkistön läheisyydestä.

Työsyryntää koskevaa sääntelyä ei tule heikentää

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää erittäin kannatettavana tavoitetta vahvistaa rikosvastuuta työvoiman hyväksikäytöstä. Lakiesitys on tältä osin hyvin perusteltu. Samalla valtuutettu pitää valitettavana perusteluissa toistuvaa näkemystä syrjintään liittyvien tunnusmerkistötekijöiden vaikeudesta.

Työsyryntää koskeva sääntely muuttuisi esitettyjen lainsäädäntömuutosten myötä. Nykylainsäädännössä rikostunnusmerkistöt työsyrynnän eri muotoihin puuttumiseksi muodostavat loogisen jatkumon työsyrynnästä kiskonnantapaisen työsyrynnän kautta ihmiskaupparikoksiin. Valtuutettu ilmaiseekin huolensa, että työsyrynnällä ei esityksen mukaan olisi enää jatkossa törkeää tekemuotoa.

Kuten esityksessä todetaan, kiskonta työelämässä suojaa ennen muuta varallisuutta, siinä missä työsyrynnän suojelukohde on ensi sijassa yhdenvertaisuus. Esityksen mukaan (s. 56) syrjintäperusteet eivät sellaisenaan soveltuisi pykälässä tarkoitetun hyväksikäytön (kiskonnan) keinoiksi. Ehdotetuilla muutoksilla ei esityksessä arvioida olevan kielteisiä vaikutuksia yhdenvertaisuuteen. Yhtenä perusteluna esitetään, että työsyrynnän tavallinen tekemuoto säilytettäisiin rikoslaissa.

Kiskonta työelämässä eroaisi petos- ja työsyRJintärikoksista tunnusmerkkiensä ja toisaalta kriminalisoinneilla suojeltavien oikeushyvien osalta. Samassa tekokokonaisuudessa voisi joissain tapauksissa toteutua sekä kiskonta työelämässä että petos tai työsyRJintä. Yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoo, että muutos ei saa vaikuttaa siten, että nykyisellään kiskonnantapaisen työsyRJinnän tunnusmerkistön täyttävä tapaus menisi jatkossa vain perusmuotoisena työsyRJintänä eteenpäin, jonka rangaistusmaksimi on neljä kertaa pienempi kuin mitä kiskonnantapaisessa työsyRJinnässä on. Tämä heikentäisi syRJintää kokevien oikeusturvaa.

Esityksen perusteluissa on todettu, että samassa tekokokonaisuudessa voisi joissain tapauksissa toteutua sekä kiskonta työelämässä että työsyRJintä. Jatkovalmistelussa on katsottu, että puuttuminen moitittavaan menettelyyn helpottuu ehdotuksen myötä, kun edellytys syRJintäelementin näyttämisestä ei enää olisi ankaramman rangaistuksen sisältävän rikossäännöksen soveltamisen edellytyksenä. Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa kuitenkin, että jos tulevaisuudessa törkeän työsyRJinnän olisi täytettävä myös kiskontaa työelämässä koskevan tunnusmerkistö, käytännössä kynnys vakavien työsyRJintätapausten tuomitsemiseksi voisi nousta.

Esityksen mukaan syRJintäelementit voisivat tulla vaihtoehtoisesti huomioiduksi samassa tekokokonaisuudessa rangaistuksen koventamisperusteena. Yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoo, että syRJivien elementtien huomioon ottaminen koventamisperusteina ei ratkaise asiaa syRJinnän uhrin oikeuksiin pääsyn kannalta tehokkaalla tavalla, sillä henkilöllä ei ole oikeutta hyvitykseen kokemastaan syRJinnästä, jos syRJintää käsitellään vain koventamisperusteina, eikä syRJinnästä anneta tuomiota.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitääkin välttämättömänä, että lainsäätäjä varmistaa, että työelämässä syRJintää kokevien henkilöiden oikeussuoja ei heikkene.

Termivalinnoin kiskonnassa korostuu uhrin kärsimä taloudellinen vahinko. Epäsuhta ei ota huomioon muita oikeushyviä, mitä työsyRJinnän sääntelyllä suojataan eli ihmisarvon loukkaamista ja syRJinnästä aiheutuvaa kärsimystä ja vahinkoa, joka voi olla myös taloudellista, mutta laajempaa kuin vain sitä. Yhdenvertaisuusvaltuutettu nostaa esiin huolen, että taloudellisen vahingon korostuminen ja terminologiset erot ovat omiaan eriyttämään työsyRJintää ja kiskontaa työelämässä toisistaan, mikä ei ole tarkoituksenmukaista.

Tunnusmerkistöjen rajanveto voi heikentää ihmiskaupan uhrien oikeuksiin pääsyä

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää tärkeänä varmistaa, että uudet säännökset kiskonnasta ja törkeästä kiskonnasta työelämässä eivät kavenna ihmiskaupan soveltamisalaa. Hallituksen esityksen perusteluita on tarkennettu, mutta törkeän kiskonnasta ja ihmiskaupan rajanveto voi muodostua käytännössä vaikeaksi.

Esimerkiksi törkeän kiskonnasta kvalifiointikriteerin 3 mukaan teko on törkeä, jos rikoksentekijä käyttää häikäilemättömästi hyväksi toisen erityistä heikkoutta tai muuta turvatonta tilaa. Hallituksen esityksen mukaan ”häikäilemättömyys saattaisi ilmetä ehdotetussa 3 a §:ssä tarkoitetun hyväksi käyttämisen poikkeuksellisen keinä tapauksina. Myös tekijän häikäilemättömällä suhtautumisella rikoksen uhrin olisi merkitystä rikoksen törkeyttä punnittaessa. Häikäilemättömästä heikkouden tai turvattoman tilan hyväksi käyttämisestä olisi kysymys esimerkiksi silloin, kun rikoksentekijä laskelmoivasti ja keinoista piittaamatta hyväksikäyttää uhria tavalla, jota vastaan hän tietää uhrin olevan erityisen puolustuskyvytön. Esimerkkeinä tässä kohdassa tarkoitetuista rikoksen uhreista voidaan mainita kielitaidottomat, alaikäiset ja vammaiset, jos he henkilökohtaisten ominaisuuksiensa tai turvattoman asemansa vuoksi ovat joutuneet häikäilemättömän kiskonnasta kohteeksi.”

Lausuntopalautteessa tuotiin esiin tarve selkeälle rajanvedolle ihmiskauppasääntelyn ja tätä lievempien hyväksikäyttör rikosten välillä. Kvalifiointikriteerien ei tulisi olla päällekkäisiä ihmiskauppapöykälässä yksilöityjen ihmiskaupan keinojen kanssa. Ehdotettua pöykälämuotoilua ei ole muutettu, mutta perusteluihin on kuitenkin lisätty tarkentavia ja selventäviä esimerkkejä kvalifiointiperusteen sisällöstä sekä soveltamisharkinnassa huomioitavista tekijöistä.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää edelleen ongelmallisena törkeän kiskonnasta ankaroitamisperusteiden päällekkäisyyttä ihmiskaupan kanssa, huomioiden etenkin saman terminologian, kuten turvattoman tilan. Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää huolestuttavana, miten lapseen tai vammaiseen henkilöön kohdistuvaa häikäilemättömystä kiskontaa jatkossa arvioitaisiin.

Valtuutettu haluaa nostaa esiin vuonna 2014 ihmiskaupparaporttoijan tehtävässä antamansa kertomuksen eduskunnalle (K 19/2014 vp). Kertomuksessa käsiteltiin ihmiskauppaa ja paritusta koskevien säännösten soveltamisen haasteita, joka johtui säännösten tunnusmerkistöjen osittaisesta päällekkäisyydestä. Kertomuksen mukaan säännösten päällekkäisyys ei ollut johtanut lainvalintaan ihmiskauppasäännösten hyväksi, vaan päällekkäisyys näkyi ennen kaikkea paritusrikosten törkeysarvostelussa, moitittavuusarvioinnissa ja rangaistusten mittaamisessa. Ihmiskaupparikoksen tunnusmerkistöä pidetään edelleen osin haastavana soveltaa

(esim. Koivukari et al., Ihmiskauppa ja sen lähirikokset: Säännösten soveltamiskäytäntö, VN Teas 2022:18).

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on huolissaan, että ihmiskaupparikoksen tunnusmerkistön koetut haasteet sekä esitetyn sääntelyn päällekkäisyys ihmiskaupan kanssa voivat johtaa siihen, että rikokset tulisivat ennemmin arvioiduksi (törkeänä) kiskontana työelämässä kuin ihmiskauppana. Tämä johtaisi ihmiskauppasäännöksen soveltamisalan kaventumiseen ja olisi ongelmallista uhrien oikeuksien toteutumiselle. Jos asiaa ei arvioida ihmiskauppana, se voi vaikeuttaa oikeusavun tai erikoistuneen avun ja tuen saamista sekä hankaloittaa ulkomaalaisen uhrin oleskeluolueuden turvaamista oikeuskäsittelyn ajan.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää näin tärkeänä, että vaikka käsiteltävänä olevaa ehdotusta ei enää muutettaisi, on vähintään tarpeen, että muutosten vaikutuksia eri rikostunnusmerkistöjen soveltamiseen sekä uhrien oikeuksiin seurataan ja arvioidaan. Lisäksi valtuutettu esittää, lausunnossa mainituin perustein, että työelämä- ja tasa-arvovaliokunta kirjaisi lausuntoonsa, ettei lainsäädännön muutoksella ole tarkoitus kaventaa syrjinnän uhrien oikeussuojaa tai ihmiskaupparikoksen soveltamisalaa.

Muita huomioita

Nyt tehtävä lakimuutos on askel työperäisen hyväksikäytön rikosvastuun vahvistamiseksi. Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää tärkeänä, että sääntelyä vahvistetaan jatkossa niiltä osin, joihin tämä hallituksen esitys ei vastaa. Esimerkiksi vahvempaa vastausta tarvitaan vale- tai näennäisyrittäjäyysilmiöön, jossa henkilön ja työnantajan välinen oikeussuhde tosiasiassa täyttää työsuhteen tunnusmerkistön, mutta hänen kanssaan on solmittu toimeksiantosopimus, usein henkilön tietämättömyyttä tai ymmärtämättömyyttä hyödyntäen.

Hallituksen esityksessä tuodaan myös esiin, miten työperäinen hyväksikäyttö ei monista syistä johtuen aina tule viranomaisien tai muiden tahojen tietoon. Yhdenvertaisuusvaltuutettu korostaa, että lainsäädännön kehityksen on oltava johdonmukaista. Ulkomaalaislakiin tehdyt ulkomaalaisten oikeuksien heikennykset, kuten niin sanottu kolmen kuukauden sääntö, vaikeuttavat työperäisen hyväksikäytön ja ihmiskaupan ennaltaehkäisyä sekä uhrien tunnistamista ja auttamista.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiinnittää lopuksi siihen, että kun esityksen tarkoituksena on osin madaltaa hyväksikäytöstä tuomitsemisen kynnystä, voisi tämän ajatella tarkoittavan esitutinnan ja syyttäjän syyteharkinnan lisääntymistä

tapauksissa, joita nykysääntelyllä ohjattu pois rikosprosessista puhtaasti siviiliprosessiin sekä myös oikeudenkäyntien määrän jonkinlaista kasvua. Esityksessä kuitenkin todetaan, etteivät ehdotetut muutokset itsessään lisää tapausmääriä tai niiden käsittelyn vaatimia resursseja. Muutokset eivät toisin sanoen lisää tarvetta lisäresursoinnille. Tätä voi pitää esityksen tavoitteet huomioiden erikoisena. Viranomaisresurssien riittävyyttä on vähintään seurattava. Ilman niitä uhrien tosiasiallinen asema ei tunnusmerkistön muuttamisilla yksinomaan parane.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu Rainer Hiltunen

Erityisasiantuntija Suvi Vilches

